

BAHAETTİN KARAKOÇ'UN ŞİİRLERİNDE SİMGE KURGUSU VE GÖRÜNTÜ DÜZEYLERİ

Image Construction and Image Levels in Bahaettin Karakoç's Poems

Prof. Dr. VeySEL ŞAHİN

Fırat Üniversitesi, İnsani ve Sosyal Bilimler Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Elazığ, Türkiye. vsahin@firat.edu.tr

Emine SİĞİNİR

Fırat Üniversitesi, İnsani ve Sosyal Bilimler Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Elazığ, Türkiye. eminesiginir46@gmail.com

Araştırma Makalesi/Research Article

Öz

Geliş/Received
24.01.2025

Kabul/Accepted
28.06.2025

Cumhuriyet sonrası Türk şiirinin önde gelen şairlerinden “Ak Saçlı Beyaz Kartal” olarak bilinen Bahaettin Karakoç, özgün şiir evreniyle akıllarda yer etmiştir. Dilin sınırlarını zorlamış, yeni çağrışımlar değerleri oluşturmuş ve şiirlerinin mana değerini artırmıştır. Bu durum özgü(n) şiir algısı ve kendine has tarzıyla şiirlerine farklı bir boyut kazandırmıştır. Geniş bir kelime hazinesi bulunan şair simgesel tasarımlarıyla da şiirlerinin mana evrenini derinleştirmiştir. Şiirlerinin bir yanırlık diğerk tarafı düşünce ağırlıklı olan şair, bunları oluşturduğu simgelerle aktarma gayesinde dir. Dolayısıyla onun şiirlerinde zengin simgeler bütünüyle karşılaşmak kaçınılmazdır. Bahaettin Karakoç’un şiirlerinde simge ve kurgusu, onun şiirlerindeki zengin, çeşitli ve çok katmanlı olan simgeleri ve görüntü düzeylerini gözler önüne serer. Şairin değerlerini, objelere yansıyan taraflarını yeniden kavramayı sağlar. Nitekim insanlar nesne ve kavramlara kültürün, geleneğin ve tarihin getirileriyle yeni mana değerleri yükler. Bu da simgeler yardımıyla olur. Karakoç’un şiirlerindeki simgeler bireysel, geleneksel ve evrensel doğru açılır. Simgeler dil ile bütünleşerek yeni tasarımlar meydana getirir. Karakoç’un şiirlerinde, tabiata ait unsurlarla oluşan simgeler, dini simgeler, kültürel ve geleneksel simgeler olarak görünmektedir.

Anahtar Kelimeler: Bahaettin Karakoç, şiir, simge, bireysel simge, geleneksel simge, evrensel simge.

Abstract

Bahaettin Karakoç, known as the "White-Haired White Eagle", one of the leading poets of Turkish poetry after the Republic, has been remembered for his original poetry universe. He pushed the boundaries of language, created new connotative values and increased the meaning value of his poems. This situation has given a different dimension to his poems with his unique (n) poetry perception and unique style. The poet, who has a wide vocabulary, has deepened the meaning universe of his poems with his symbolic designs. The poet, whose poems are lyrical on one side and thought-heavy on the other, aims to convey them with the symbols he creates. Therefore, it is inevitable to encounter a rich set of symbols in his poems. The symbols and fiction of Bahaettin Karakoç's poems reveal the rich, diverse and multi-layered symbols and image levels in his poems. It allows to re-grasp the values of the poet and the aspects reflected in the objects. As a matter of fact, people attribute new meaning values to objects and concepts with the returns of culture, tradition and history. And this happens with the help of icons. The symbols in Karakoç's poems open up to the individual, the traditional and the universal. Symbols integrate with the language and create new designs. In Karakoç's poems, symbols formed by elements of nature appear as religious symbols, cultural and traditional symbols.

Keywords: Bahaettin Karakoç, poetry, symbol, individual symbol, traditional symbol, universal symbol.

Atıf/Citation: Sığınır, E. ve Şahin, V. (2025). Bahaettin Karakoç’un şiirlerinde simge kurgusu ve görüntü düzeyleri. *International Journal of Filologia*, 8(13), 24-38.

Giriş

Bahaettin Karakoç'un şiirlerinde simgesel dil onun şiir ve dil evreninin gün yüzüne çıkması bakımından oldukça önemlidir. Karakoç içinde yaşadığı kültürün simgelerini muhayyilesinde yeniden anlamlandırarak derin bir mana dünyası oluşturacak şekilde sunar. Bahaettin Karakoç şiirlerinde derin ve güçlü simgeler bulunduran önemli bir şairdir. Şiirlerinde oluşturduğu duygu, düşünce ve anın, simgesel evrimini varlık ve nesnelerin simgesel kurgusuyla yeniden ve yenileyerek ortaya koyar. Bahaettin Karakoç'un şiirleri ben'inden izler taşır. Bu sebeple onun şiir dünyası, hayatından ve çevresinden simgelerle çevrilidir. Yaşadığı çevre, duygu, düşünce ve savunduğu fikirleri bunun yanında sosyal hayatın getirileri onun nesnelere ve kavramlara anlam aktarmasına ve simge oluşturmaya yardımcı olur.

1. Simgesel Anlatım ve Simgenin Kavramsal Açılımı

Duygu, düşünce ve hayaller anlatılırken dilin sınırları zorlanır ve var olan çerçevenin dışında bir anlam tabakası oluşturulur. Bunu sadece sözün varlığı ile oluşturmak mümkün değildir. Nitekim kelimeler duygu ve düşünceleri tek başına yansıtamaz. Kelimelerin sözlük anlamları yeterli olmaz. Sözcükler birbiriyle etkileşim içine girerek yeni anlamsal değer oluşturmaktadır. “Bu anlamları ortaya çıkaran benzetme, simge (sembol), imge gibi bütün sözel biçimler, ifade ve ifade gruplarının hepsi, varlıkla yeniden bütünleşmeyi sağlayarak insanı kayıp anlamı bulmaya yönlendirir.” (Şahin, 2017, s. 184). Zira simge, somut varlıkları soyut boyuta taşıyandır. “Simge denilen unsur, genellikle somut bir varlık, bir obje, bir eşya olur ve çağrışımlar, muhakemeler, tesadüfler, alışkanlıklar, benzer ilgiler yoluyla soyut değerleri akla getirerek temsil eder.” (Çetin, 2010, s. 92).

Sanatçılar kendi muhayyilelerinde oluşturdukları duygu, düşünce ve hayalleri kelimeler aracılığıyla aktarır. Bu aktarım esnasında da kullanmış olduğu ifadelere, bireysel, geleneksel ve evrensel bir boyut kazandırır. Bu boyut, görünenin ötesinde bir anlamsal tabaka oluşturur.

“İnsanlığın sembolik anlatıma yönelmesi, kaba realitenin sıkıcılığından bunalan insan ruhunun mevcut ötesinde ifade imkânları arama ihtiyacının bir sonucu sayılabilir. Zira görünenin, gündelik olanın insanın ruh dünyasındaki rutin ve boyutsuz yansımaları; tükenişleri nefsinde en yoğun bir şekilde yaşayan sanatkarları, bu tek boyutluluktan kurtarmaya sevk etmiştir.” (Korkmaz, 2014, s. 287).

Nitekim birey var olan durumu muhayyilesinde; bireysel, geleneksel ve evrensel nitelikte anlamsal boyutta sunar. Bu anlamsal kazanımı elde etmek için kullanılan simgeler, kendi alanından sıyrılarak yeni ve farklı anlamlar kazanır. “Anlamsal dönüşümü sağlamak için kullanılan simgeler, kendi varlık alanı dışında yeni ve farklı anlamlarla zenginleştirilerek kurgulanan bir anlatımın aracı durumuna gelir.” (Şahin, 2017, s. 184). Simgeyi genel olarak tanımlamak gerekirse kendisi olmayan, kendi kapsadığı anlam dışında başka bir anlam ve değer bakımından kullanılması denilebilir. Bireyin muhayyilesinde canlanan ve anlam tabakası oluşturan simgeler, birbirinden bağımsız kavramların bir araya gelmesini sağlar.

“İnsan yaratıcı muhayyilesini nesnenin ya da varlıkların üzerine aktardıkça fenomenlerin birincil anlamları görevleri ortadan kalkarak yeni anlamlar üretir. Bu süreç özünde yaratıcı ve dönüştürücü bir gücün her şeyi yeniden anlam katmanlarına dönüştürmesiyle alakalıdır. Nitekim insan “simgeleştirme” becerisi açısından diğer varlıklardan ayrılır. Bu ayrım özünde nitel bir ayrımdır ve insanı varoluşsal olarak en özgül varlık yapar.” (Şahin, 2016, s. 103).

Dolayısıyla sanatçılar kendi duygu, düşünce, fikir, karşılaştıkları durumlar ve sosyal çevrenin getirisiyle nesne ve varlıklar üzerinde akla ilk gelen anlamları dışında yeni ve farklı anlamlar yükler.

Simge, anlamsal bakımdan farklılık ve çeşitlilik sunar. Birbiriyle alakasız kavram ve gerçeklerin bir araya gelmesini sağlayan bir bağ olarak görülür. Böylelikle temsil edeceği şeye bürünür. Simge bireyin muhayyilesinin, yaşamının somutlaşmış halidir denilebilir. Duygu, düşünce, hayal ve ruhun somutlaşarak görünür hale gelmesidir. Simgeye bireyin yaşamına yansıyan işaret olarak da bakılabilir. İnsan var olan nesne ve varlıkları kendi iç dünyasına ve deneyimlerine göre tekrardan anlamlandırır. Yaratıcı düşünmenin ürünü olarak varlık ve nesnelere akla gelen ilk anlamlarından ziyade daha çeşitli ve farklı manalar yüklenir.

Bahaettin Karakoç'un şiirleri simge bakımından oldukça güçlü bir yapıya sahiptir. Karakoç'un şiir evreni, gerçek hayat ve bu gerçek hayattaki simgelerle varlığını gösterir. O hiçbir gruba dâhil olmadan kendi şiir evrenini oluşturmuş özgün ve özgür şiirler yazmayı istemiştir. Şair, dilin bütün imkânlarını kullanmış, sınırlarını zorlamış ve yeni çağrışım değerleri ile mana derinliği oluşturmuştur. Bunu yaparken de simgelerden yararlanmıştır.

Bahaettin Karakoç'un şiirlerinde sıklıkla karşılaşılan simge kurgusu ve görüntü düzeyleri, "kişisel-bireysel simgeler", "geleneksel simgeler", ve "evrensel simgeler" olmak üzere üç gruba ayrılır. Şairin şiirleri simge kavramı bakımından incelenmiştir.

2. Bahaettin Karakoç'un Şiirlerinde Kişisel-Bireysel Simgeler

Kişisel-bireysel simgeler, sanatçı veya şairin bireysel hayatıyla ilişkili simgelerdir. Sanatçının veya bireyin hayatı, sosyal çevresi, kültürel yaşantısı, hayata karşı duygu ve düşünceleri, bakış açısı bunun yanında beklentileri kişisel-bireysel simgeleri oluşturmaktadır. "Sanatçının kendi karanlık gizli duygularını bizzat kendisinin anlama ve anlatma girişimi sonucu ortaya çıkan kişisel simgeler, sanatçının ruhunun nesneye- fenomenlere sinmiş halidir ve benliğin dışı yansıyan yüzüdür." (Fromm, 1995, s. 30).

Kişisel-bireysel simgeler, herkesin anlayacağı şekilde olmaktan ziyade bireyin veya sanatçının kendisinin anlayacağı şekildedir. "Bireysel simgeler, "ben" ve "öteki ben" in insan bilincindeki kendine özgü tasarımlarını içerir. Bireysel simgeler, simgeyi tasarlayan kişilerin hayatları, düşünsel dünyaları, bilinçaltı ve bilinçdışı evrelerinin dile dönüştürülmüş anahtarlarıdır. Şair bu anahtar yardımıyla kendini, niyet ve arzularını şiirin dünyasına taşır." (Şahin, 2017, s. 396). Nitekim sanatçının oluşturduğu bireysel-kişisel simgeleri anlamının yolu, onun benliğine ve hayatına her yönden hâkim olmaktan geçer.

Bahaettin Karakoç'un şiirlerinde bireysel simgeler şairin kendi ruhuna ve duygularına yöneldiği noktada varlığını gösterir. O, şiir dünyasında ben'ine yönelen bireysel varlığını etkin kılan önemli şairlerdendir. Bahaettin Karakoç'un kendi benliği etrafında oluşturduğu şiirlerinde bireysel-kişisel simgelerin varlığı şiirin anlam tabakasını güçlendirir. Bahaettin Karakoç, kendine ait, şahsi simgeler oluşturur. Şiirlerinde bu simgeleri oluştururken de dili ustalıkla kullanır. Şiire seçtiği sözcükleri özümser. "Kelimeler, yani şiirin en önemli inşaat malzemesi, her ün birbirimize karşı kullandığımız kelimelerdir, edası değişir, ayakları yerden kesilir şiire girince. Her kelimesi bir yıldız ya da ışıklı bir nebülüz olup parıldar şiirin göklerinde." (Karakoç, 2012, s. 45). Şairin de dediği gibi kelimeler şiire girince boyut değiştirir, kelimelere sorumluluk verilir. Bu da şairin şahsi kimliğinin yansımasıdır. Bahaettin Karakoç'un şiirlerinde "bulut, ölüm, Salavan Dağı, köy, düş, ayna, ışık, yıldız, kadın" simgeleri şairin kişisel simge kurgusunun görüntü düzeyleridir. Karakoç'un şiirlerinde tabiat/doğanın önemi büyüktür. Tabiatın çeşitli ve değişik kavramlarına şiirlerinde sıkça yer verir. O, tabiatla iç içe yaşadığı için doğayla öz(n)el bir bağ kurmuştur. "Tabiatla var olan unsurların renkleri, uyumu ve sesler insanın iç dünyasına doğru bir yolculuğa çıkmasına sebep olur." (Sığınır, 2024, s.10). Bahaettin Karakoç, bu simgeler üzerinden şahsi simge kurgusunu oluşturur.

Bahaettin Karakoç'un şiirlerinde kişisel-bireysel simgelerden ele alınacak ilk simge "kadın" simgesidir. Karakoç, yetiştiği aile ve inandığı din gereğince kadına değer veren kadının yüceliğinin farkında olan bir şairdir. İslam'ın kadına değer vermesi ve Türk geleneğinde de kadının önemli bir değer olması Karakoç'un şiirlerinde de gösterilir. Şair; annesi, eşi ve kızlarına değer verirken şiirlerinde de bahseder. Bunun yanında toplumda var olan kadınları da görmezden gelmez ve onların yaşam mücadelesini, duygu ve düşüncelerini, bunun yanında benliğini şiire yansıtır;

Kapıdan çıkınca çocuk

Kapı bir canavar ağzı

Anne yüreğinde sızı

[..]

Yüreciği sakın değil

Ya bir araba ezerse

Kapıları gözler anne

Kapıdan çıkınca çocuk

Annede göçükler başlar

Bahçeler mezar görünür

Ve düşman görünür kuşlar

Deseler ki çocuk öldü

Önce o girer mezara

Ağlamayı da unuttur

Küser anne, susar anne (Karakoç, 2017, s. 414).

Bahaettin Karakoç'un "Çocuk ve Anne" isimli şiirinden alınan dizelerde yer alan anne simgesi, bireysel olarak ele alınır. Anne fedakâr, merhametli, koruyucu ve kollayıcı, aileyi bir arada tutan çocukları için elinden gelen her şeyi yapan bir sığınaktır. "Gücüyle tüm dünyaya yön veren tüm hayatını çocuklarını yetiştirmek üzere adayan, sonsuzluğa uğurlandığında kalplerde derin yaralar açan.." (Gerçek, 2023, s. 80) yegâne varlıktır. Bahaettin Karakoç da bu şiirinde anne simgesi oluşturmuş, var olan bir anne profilinden yola çıkarak annelerin genel durumuna değinmiştir. Karakoç yukarıda yer verilen şiirde annenin koruyucu ve koşulsuz evlat sevgisini bir anneden yola çıkarak anlatır. Annenin yuva yaptığı evden, yani koruyucu çerçeveden çıkmasıyla, annenin ekseninden ayrılan çocuğun başına olumsuz bir durum gelme endişesi ifade edilir. Çocuğun yanından ayrılmasıyla annenin yüreğine bir sızı düşer. Anne çocuktan ayrı kalmak istemez. Kapıdan çıkıp giden çocuktan dolayı kapı anneye canavar olarak görünür. Ve bu süreçten sonra yine o kapıdan girmesi istenmektedir. Çocuk eve gelmediği süreçte de ev ve bahçe anne için mezar görünümündedir. Mekân ile insan arasında bir bütünlük oluşur. Şiirde annenin koruyucu ve kollayıcı özelliği, evladının varlığının sevgi, yokluğunun endişe ve üzüntü yarattığı durumu bireysel olarak anlatır;

Bahaettin Karakoç, annesine düşkün bir şairdir. Şair annesi Fatma Hanım'ı, okuma yazma bilmeyen ancak ilim irfan sahibi, çalışkan ve fedakâr bir kadın olarak anlatır;

Annemi ninnileriyle tanırım

İnce, kıvrak, sabırlı

Resminden de belli, o bir anacan

Saçlarını süpürge yapmış yuvası için

Bir gün bile of dememiş

Yıllar yılı (Karakoç, 2016, s. 208).

Bahaettin Karakoç'un bu şiirinde kadın simgesi bireysel simge olarak görülür. Zira kendi annesi Fatma Hanım'dan yola çıkarak tüm Anadolu kadınlarının özelliklerini anlatır. Anne, çocuğun zihninde ilk olarak ninnilerle hatırlanır. Ninni, bir bebeği dinlendirme, ehlileştirme ve uyutmak için söylenir. Bu esnada da anne ve çocuk arasında derin bir bağ oluşur. Annesinin ehlileştirme yönünü anlatırken sabırlı olmasına da değinmiştir. Varlığının yanı sıra donuk bir fotoğrafta dahi anacan bir yapısının olduğu ifade edilir. Sabırlı olması bütün zorluklara rağmen güçlü duruşunu gösterir. Sabırlı olmasının yanı sıra saçlarını süpürge etmesi, yuvası için fedakârlıklar yatığını gösterir. Hiçbir zaman şikâyet etmeyip yıllarca yuvası için emek verdiği çıkarımlarında bulunulabilir. Bununla birlikte Bahaettin Karakoç "Bugünden Yarına" isimli şiirinde de annesinden bahsederek anne ve kadın simgesini bireyselleştirmeye devam eder;

"Gavurdan dost, domuzdan post" olmaz derdi anam,

"Kırılan çanak bir daha dolmaz" derdi anam,

"Zulüm edenin yanına kalmaz" derdi anam...

Çiçektik, sulardı, solmadan büyüün diye

[...]

Düşeni kucaklayıp yerden kaldırır

Üşüyenı sevgiyle sarardı anam[...]

Biz büyüdük, annem bizi bırakıp gitti

Bilenler, “Tam bir Osmanlı kadını” derdi anama

O gitti, onunla Osmanlı gibi bir devir bitti (Karakoç, 2021, s. 261).

Yaşamı boyunca çocuklarına öğüt veren anne, yardımseverliği ve insanî yönü ile ön plana çıkar. Annesinin öğretici ve eğitici yönünü dile getiren şair, verilen bu nasihatleri ömrü boyunca unutmaz. Anne simgesi şiirde yapıcı-onarıcı, fedakâr, yardımsever, güçlü, merhametli vb. gibi özellikleriyle görünür. Gençlik yıllarında saçını süpürge eden Fatma Hanım, daha sonraki yıllarda yaşadıklarını, karşılaştığı zorlukları, yılların ona öğrettiği şeyleri artık çocuklarına öğretecektir. Burada anne simgesi eğitici-öğretici niteliktedir. Karakoç annesinin onlara verdiği nasihatleri atasözleri ile örneklendirerek ifade eder. Bu atasözleri çocuklara annenin vermiş olduğu bir öğretilerdir. Daha sonra düşeni kucaklayıp yerden kaldırmasından merhametli, yardımsever olduğu, üşüyenı sevgiyle sarmasından sevgi ve şefkat dolu olduğu çıkarımında bulunulabilir. Çocuklar büyüdüğü annenin yaşam serüveni sona gelir. Karakoç'un annesi Osmanlı kadınına benzetilir. Şair de annesinin ölmesini Osmanlı devrinin bitmesine benzetir. Burada anneye devletin özelliklerinden güç, kuvvet heybet ve otorite gibi özellikler yüklenir. Bu durum Bahaettin Karakoç nezdinde açıklandığı için bireysel simge olarak algılanır.

Bahaettin Karakoç'un şiirlerinde karşımıza çıkan bir diğer bireysel simge, “ölüme dair” simgelerdir. Karakoç'ta ölüm diğer şairlere oranla daha farklıdır. O inancı gereği ölümü korkulacak bir durum olarak görmez. O ölümü bir tevekkül olarak görür ve ölümün bir kavuşma olacağını bilir. Dolayısıyla ölüm onun için bireyseldir. Ölüm ayrılıktan ziyade sevgiliye kavuşma olarak işlenir. Karakoç, ölüm anına kadar heybesini doldurmak ister. Dünya onun için gurbettir ve vuslat anına kadar heybesini doldurmalı, azığını yapmalıdır;

Bir rinde sordum ki ölümün aslı nedir

Dedi ki sevmemektir, içmemektir

[...]

Bir inanmışa sordum bu soruyu

Dedi ki ölüm bir geçittir gerçek sılaya

Yeter ki azığın has, binitin yürük olsun

[...]

Ve kendime sordum ben bu soruyu

Bedenim bir koza, ruhum bir beyaz kelebeektir

Bildim ki dünyada sevdiklerini dünyada bırakıp

Ölüm soyunarak Hakk'a yürümektir (Karakoç, 2017, s. 107).

Bahaettin Karakoç, “Ölüme Bakan Açılar” isimli şiirde; bir rinde, askere, işçiye, açgözlü bezirgâna, şanlı bir güzele, hâkime, bir inanmışa ve son olarak kendine ölümün ne olduğunu sorar. Burada şair ölüm kavramını bireysel bir simgeye dönüştürür. Ölüm hakkında her insanın şahsi görüşleri ve deneyimleri, ölüm karşısında özgün bir fikir oluşturduğu görülür. Şiirin en sonunda da şair ölüm hakkında kendi düşüncesini ifade eder. Karakoç ölümü bireysel bir simgeye dönüştürür. Bahaettin Karakoç'un şiirlerinde ölüm, gurbetten vuslata erme vaktidir. Ölüm Karakoç için yeni bir başlangıç ve bir süreçtir. Şair, bedenini henüz açılmamış bir kozaya benzetir. Bu, dünyadaki halidir. Ruh ise kelebeğe benzetilir. Ne zaman ki ölüm gelir, ruh kozadan çıkarak kelebek olur. Ölümün dünyada

sevdiklerini geride bırakıp hiçbir şey almadan, soyunarak Maşuk'a yürümek olduğu ifade edilir. Bu fikir Karakoç'un bireysel simge oluşturduğunu ve özgünlük kazandığını gösterir. Şair ölüm ile bütünleşir. Onun şiirlerinde ölüm simgesi; sonsuzluğu, ebedi oluşu, dirilmeyi, özgürlüğü ve ölümsüzlüğü imler.

Bahaettin Karakoç'un şiirlerinde rastlanan ve daha çok ölüm simgesi ile bir arada kullanılan bir diğer bireysel simge ise "azık" simgesidir. Onun şiirlerinde bu simgeye sıkça rastlanmaktadır. Azık kelimesi yolculuğa çıkan birinin yanına aldığı erzak anlamındadır. Bahaettin Karakoç da bu kelimenin anlamından yola çıkaran hayat yolculuğunda yanına alması gereken azıkları toplamak ister. Karakoç'un oluşturduğu bu bireysel simge inancından gelmektedir. İnsan İslam inancına göre ölümden sonrasına inanmakta ve o zamana kadar azığını toplamak istemektedir. Yani dinin bireyden istediği görevleri yerine getirmek istemektedir. Karakoç azık simgesine su mısralarıyla değinir;

Gruba doğru giden yolcu,

Guruba yaklaştın, bir dur hele!

Ayakların suya değdi degecek,

Karanlıklar seni yuttu yutacak...

Madem gidiyorsun elin boş gitme;

Niçin geldin derler,

Ne getirdin derler sana, gittiğin yerde,

Azığın hani derler...

Azığın hani derler sana. (Karakoç, 2012, s. 145).

Şiirden alınan bu mısralarda Karakoç, ölüm temasını bireysel oluşturduğu simgelerle daha etkin ve manalı anlatma yoluna gider. Ölüm kelimesinin yerine gurup simgesini kullanırken yaşam serüveninden ölüm anına kadar toplanması gereken azığın olduğuna değinir. Birey yolcu olarak ifade edilirken varılacak yer olan gurup ise gün batımından ziyade yaşamın sonu olan ölüm ve sonrasını ifade eder. Burada gün batımıyla benzerlik kurulur. İnsanoğlunun günbatımı ise ölüm anıdır.

Karakoç, dünyada yapılması gereken hazırlığı "azık" olarak niteler. İnsanoğlu dünyada var oluşu süre ölüm anına kadar hazırlığını yapmalı ki ölümden sonra rahat edebilsin. Dolayısıyla yaşamı boyunca bu azığı hazırlamalıdır. Ölüm kaçınılmaz bir durumdur. Madem gidilecektir, o zaman eli boş gidilmemelidir. Niçin geldin diyerek ne getirdin derler. Dolayısıyla hazırlık yapılmalıdır. Burada bireysel simge olarak okur karşısına çıkan azık simgesiyle kastedilenin dini boyutta olduğu bilinmelidir. Dinin gerektirdiklerini yerine getirerek bu azık toplanmalıdır. Bahaettin Karakoç da yaşamı boyunca bu düşüncede olmuş ve azığını hazırlamak için uğraşmıştır.

Bahaettin Karakoç'un şiirlerindeki bir diğer bireysel simge ise doğup büyüdüğü "Cela Köyü ve Salavan Dağı"dır. Doğduğu bu köy Bahaettin Karakoç için çok önemlidir. Onun hayat görüşünün, duygularının ve fikirlerinin oluşmasında aile evinin ve köyünün büyük katkısı vardır. Bahaettin Karakoç'un şiirlerinde köyü ve Salavan Dağı büyük önem taşır. "Dört tarafı yüce dağlarla kuşatılmış bir köyde doğdum, büyüdüm. Hâlâ sihirli bir âlemdir benim için Salavan Dağı.... Bu dağların ötelinde neler vardı, neler olup bitiyordu; görebiliyordum, duyabiliyordum hayal dünyamda." (Narlı, 1996, s. 33). Bahaettin Karakoç'un köy hayatı geniş ve bir o kadar da gizemlidir. Buralarda uçsuz bucaksız oluşan hayal dünyası ile Karakoç, eşsiz şiirler yazar. Şair, köyü ve Salavan Dağı'nı bireyselleştirir. Özüne dönme, benliğini arama ve bulma yolunda mihenk taşıdır da denilebilir. Zira Bahaettin Karakoç'un ilk şiiri de köyüne yazılan bir güzellemedir. Şairin şiirlerinde sıklıkla görülen bu simge kendi bireysel yaşamıyla ilgili olduğu için bireysel simge olarak nitelenebilir. Köy simgesinin görüldüğü şiirlerden biri "Türkü" şiiridir. Köyünden şu şekilde bahsedilir;

Nice yazlar geçti

Yorgun ve kurak

Kan ağlar kalbim

O köyden uzak

[...]

İlk dişlediğim elmanın kokusu

İlk içtiğim sütün

İlk aşkım, çocukluğum

Orada kaldı

[...]

O köyde doğdum ben

O köyde büyüdüm

Bir toprak evde (Karakoç, 2012, s. 128).

Bu mısralarda Bahaettin Karakoç köyü ile ilgili hatıralarına yer vererek özlemini dile getirir. Geçmiş yıllarını hatırlayarak çocukluğunda neler yaşadığını ifade eder. Bozkırın ortasında bulunan köyü, yaz aylarında sıcak ve kuraktır. Şair, çalışan ve hayatta kalmak için mücadele eden köy insanlarının yanı sıra ailesinin de bu durumda olduğunu hatırlar getirerek köy için yorgun ifadesini kullanır. Köyden uzak olduğu vakitleri ise kan ağlar yüreğim diyerek anlatır. İlk dişlediği elmanın kokusu, içtiği süt, ilk aşkı ve çocukluğuna değinerek köyünü bireyselleştirir. Uzun kış günlerinde okunan halk hikâyelerini Ramazan günlerini, sevinçlerini, üzüntülerini, özlemlerini bu şiirde anlatarak köyüne dair bireysel simge oluşturur. Bu mutlu günlerini ve sevinçlerini köyünde yaşayan Karakoç, buradan bağımsız olamaz. Ancak artık uzaktadır ve köy hasreti çeker. Köyünden ayrıldığında hem köyünü hem de şair için ayrı bir önemi olan Salavan Dağı'nı özler. Bu özlemini şu mısralarda anlatır;

Salavan dağının hür bulutları

Keklikler, atmacalar, kara kartallar

Rüzgâr esince sümbüller gene öyle kokar mı

Hâlâ duruyor mu Sulak'taki çınar?

[...]

İşte yine mendil sallıyorum uzaklardan

Salavan dağının hür bulutlarına

Derviştir, ermiştir, âşık halinden bilir Salavan

Alsın beni yârim gibi muhabbetinin kollarına (Karakoç, 2016, s. 47).

Diyen Karakoç, köyüne ve Salavan Dağı'na özlemini dile getirir. Gurbette olan şair özlem duyar ve bu duyguyu anılarını da katarak anlatır. Baharın gelmesiyle köyünde gelişen durumları aklına getirir. Bu duygu Karakoç'un özlemini daha da belirgin hale getirir. Baharın gelmesiyle tabiat canlanır, güzellikler ortaya çıkar yeniden doğuş olur. Bu güzellikleri şair köyüne atfeder. Çünkü şair daha önceden bu güzellikleri yaşamış, köyünden uzak kaldığında da özlem duymuştur. "Bahaettin Karakoç, dağlardan, suların ve seslerden yakaladığı motifleri, duyguları ile karıştırıp yeni ve kendine özgü benzetmeler, çağrışımlar haline getirirken şiirlerindeki renkliliği, derinliği de sağlamış olur... Onun şiirlerinde tabiat, sonsuzluğa yakın olma isteği olarak ifade edebileceğimiz estetik anlayışının merkezi ve kılavuzu şeklinde ortaya çıkar." (Aydın, 2003, s. 32-35). Nitekim şair hem tabiatı hem köyüne hem de köyünde bulunan Salavan Dağı'na şahsi bir mana yükler. O Salavan'a üzüldüğünde sevindiğinde, umutsuz olduğunda gider. Salavan şair için bir sığınaktır. "Benim çehrem Salavan'dan bir kesit" (Karakoç, 2017, s. 202) diyen Karakoç için "Salavan Dağı; hür bulutları, atmacaları, kara kartallarıyla; sümbül kokan rüzgârıyla; Sulak'taki çınar ağacıyla; yazın çıkılan yaylasıyla, kaval sesiyle hür vatanın bir sembolüdür." (Cansız, 2019, s. 287). Salavan Dağı, Karakoç için derviş, ermiş ve aşkın halinden anlayan olarak görülür. Dolayısıyla Karakoç'un, Salavan Dağı'nı bireyselleştirdiği görülür. Şairin şahsi hayatıyla ilgili duyguları barındırdığı için de bireysel-kişisel simge kanısına varılabilir.

3. Bahaettin Karakoç'un Şiirlerinde Geleneksel Simgeler

Geleneksel simgeler, sanatçının yetiştiği ve içinde bulunduğu toplumun getirileriyle var olan simgelerdir. Toplumun kabul gördüğü ve ortak bilinci sonucunda oluşan simgelerdir. Toplum tarafından değerli olan, toplumun anlam yüklediği unsurlar olarak akla gelmelidir. Geleneksel simgeler geçmiş, şimdi ve gelecek zaman kavramlarında varlığını gösteren, kullanılabilen ürünlerdir. Sanat ürünlerinde geleneksel simgeler, geçmişin kültürel birikimi aynen tekrar etmekten ziyade yaşanan dönemde kendini yenileyerek ve dönüştürerek ifade etmektir. Bahaettin Karakoç'un şiirlerinde geleneksel simgeler, şiirin katmanlarını ve anlam tabakasını güçlendirir. Şair şiirlerinde toplumdan ve toplumun değerlerinden uzak kalmaz. Dolayısıyla toplumun ortak bilinç ürünü olan bu geleneksel simgelere rastlamak kaçınılmazdır. Karakoç'un şiirlerinde "geleneksel simgeler tarih, köken, kolektif bilinçaltı ve bilinçdışı kavram ve kavrayışlarını ortaya koyacak şekilde biçimlenir. Bu biçimleniş geleneksel simge/sembollerinin işlevselliğini kavramakla şiire derin bir anlam evreni kazandırır." (Şahin, 2016, s. 108). Karakoç'un şiirlerinde "ev, düş, toprak, anne, gül, bahar, yıldız, ateş, ışık, gece, güz" gibi kelimeler geleneksel boyutlu kelimelere dönüşerek yeniden şekil alır.

Bahaettin Karakoç'un geleneksel simgeleri arasında incelenecek ilk simge "toprak"tır. Toprak simgesi şiirlerde geleneksel simge olarak okur karşısına çıkar. Bahaettin Karakoç, toprak simgesine şiirlerinde sıkça yer verir. Bunun en büyük sebepleri bozkırda doğup büyümesi, tabiata düşkünlüğü ve toprağın hep içinde olmasıdır. Ailesinin ve köyündeki birçok insanın bağ-bahçe işleriyle uğraşması, yaylalara çıkmaları, ekip-biçmeleri şairin şiirlerine yansıtmak için sebeplerdendir. Dolayısıyla onun şiirlerindeki toprak simgesi geleneksel bir simgedir.

"Kök salma mekânı olan toprak, dünyadaki canlı yaşamını sağlayan en önemli unsurlardan birisidir. Toplumdaki toprakla ilgili yaygın geleneklere baktığımız zaman, insanların belli bir kutsallık atfettikleri toprağa saygıyla muamele ettikleri ve toprağı, yaşayan, yaşatan, besleyen, temizleyen ve iyileştiren bir güç olarak yücelttiklerini görebiliriz." (Yılmaz, 2012, s. 173).

Bunun yanında dini inanç gereği topraktan yaratılma ve yine toprağa dönme düşüncesi toprağın geleneksel anlamda önemli olduğunu gösterir;

"Benim sadık yârim kara topraktır"

Diyeen Veysel'in kulakları çınlasın

Toprağa sarıldım dost diye

Toprak bir verditse bin aldı benden,

Meğer toprak da faizcinin birisiymiş

Dedelerimi, ninelerimi

Babamı ve nice arkadaşlarımı yedi,

Hiç geri gelen olmadı yediklerinden

Gerçeği geç de olsa öğrendi bu can

Toprağa da küstük artık,

Küstüm babacan!... (Karakoç, 2017, s. 343).

Bahaettin Karakoç bu şiirde toprağı, sevdiklerini alan ve geri vermeyen şey olarak gösterir. Toprağın hem yaratıcı unsur olduğuna hem de tekrardan insanın toprak olacağına değinir. Bu İslam inancına ve geleneklere ait bir kavramdır. Dolayısı ile geleneksel simge olarak görülür. Karakoç, Âşık Veysel'in "Benim sadık yârim kara topraktır" dizesini söyler ve toprağa dost gözüyle bakarak sarılır. Burada toprağa olumlu taraftan bakarken diğer dizelerde toprağa alıcı özellik yüklenerek olumsuz bakılmıştır. Toprak bir verditse bin almıştır, ifadesi toprağa verici yani verimli ve üretken olma özelliği yüklerken diğer taraftan ölümü de ifade eden alma özelliği yüklenir. Toprakta geldik toprağa döneceğiz düşüncesi okura aktarılma istenir. Şair, aile üyelerinden dedelerini, ninelerini, babasını ve arkadaşlarını alan toprağa küser. Bir şiiri doğru anlayabilmek ve yorumlamak için o şairin hayatına dair bilgi sahibi olmak gerekir. Nitekim bu düşünceyle hareket edildiğinde Bahaettin Karakoç'un hayatında toprak simgesinin varlığının önemini anlamak kaçınılmazdır;

Şairin şiirlerinde karşılaşılan bir diğer geleneksel simge ise “gül” simgesidir. Geçmişten bugüne birçok şair gül simgesini, değiştirerek ve dönüştürerek şiirlerinde kullanmıştır. Bunlardan bir tanesi de Bahaettin Karakoç’tur.

“Klasik şiirimizde bülbülün onca feryadına ve fedakârlığına rağmen gülün sessizliği dikkat çekicidir. Pervanenin âşık olduğu ateşle özdeşleştirilir. Güneşle birlikte anılması da çiçekler arasındaki hiyerarşik yapının en üstünde yer almasından dolayıdır. Bu yönüyle de gül, sultan ya da en yüce sevgili olarak da tasavvur edilir.” (Orhanoğlu, 2021, s. 237).

Anlam evreni oluşturduğu en etkili dönem klasik Türk şiiridir. Gül tasavvufi düşüncede bir taraftan Hz. Muhammed’e atfedilirken diğer taraftan da Allah’a olan dönüşü sembolize eder. Gülün kokusu Hz. Muhammed’in kokusuna, gülün renginin güzelliği ve dokusunun yumuşaklığı yine Hz. Muhammed’in teninin güzelliği ve yumuşaklığına benzetilir. Dini ve tasavvufi anlamlarda gül simgesi önemli ve özeldir. Günümüz şiirinde ve şairlerinde de gül simgesi önemini yitirmeden devam eder. Bahaettin Karakoç da şiirlerinde gül simgesini değiştirerek ve dönüştürerek kullanır;

Bahçe kapısından girdim

Gülleri zikirde gördüm

Karakoç der selâm verdim

Yâr benim gülümdür gönül (Karakoç, 2016, s. 385).

Şair, şiirde gül simgesiyle âşık ve maşuka atıfta bulunur. Bahçe kapısından giren âşık güllerin zikir halinde olduğunu görür. Karakoç kendini âşık ile bir tutar. Güller sevgiliye karşı zikir halindedir. Karakoç da bahçedeki güllerdense kendi gülünün yâr olduğunu söyler. Âşık sevgiliyi güle benzetir ve bahçedeki güllere yönelmez, sadece selam verir. Gül simgesi burada geleneksel simge olarak gösterilir;

Sevgili bir sepet incir göndermiş bahçesinden,

Sepetin üstünde bir demet kırmızı gül...

Daha balı akan incire dokunmadan,

Gülleri koklamadan kendinden geçti gönül.

Sevgili göz kırpmıyor gördüm diye,

Susarsan ölürsün ey bülbül! (Karakoç, 2019, s. 15).

“İnsan tabiatı Yaratıcı’dan ötürü güzele meyillidir ve ruhta tezâhür eden bu güzellik hissi dış dünyadaki nesnelerde muhâtabını aramıştır. Çiçekler de güzelliğin bir yansıması olarak insanlığın ilgisini çeken en önemli unsurların başında gelir.” (Çetin, 2013, s. 27). Sevgiliye gönderilen bir sepet incir ve bu sepetin üzerinde bulunan bir demet gül, seven ve sevilen arasındaki duyguyu ifade ederken geleneksel simge olduğunu da göstermektedir. Gülün varlığı gülleri koklamadan dahi etki eder ve gönül kendinden geçer. Şiirde “Susarsan ölürsün ey bülbül!” diyerek gül ile bülbüle bir gönderme yapılır. Bülbül gülün karşısında aşkından öter. Susma esnasında ise öleceği söylenir. Şiirde gül simgesi geleneksel olarak yorumlandığı için bu simgeyi geleneksel simge kategorisine almak mümkündür.

“Ateş” simgesi de Bahaettin Karakoç’un şiirlerinde karşımıza çıkan geleneksel simgelerdendir. Ateş bir varlığın bir nesnenin olumlu veya olumsuz özelliklerini aynı oranda bünyesinde barındırabilir. Anasır-ı erbaa öğelerinden olan ateş, her şeyi anlamlandırarak ve açıklayabilecek özel bir unsurdur. Ateş, “Maddenin derinliklerinden yükselir ve kendini bir sevgi gibi sunar. Geri maddenin derinliklerine iner ve kendini gizler, sıkıştırılmış nefret ve öç gibi. Tüm olgular arasında birbirine zıt iki değeri, iyiliği ve kötülüğü, aynı açıklıkla taşıyabilen tek olgudur. Cennette ışık saçar. Cehennemde yakar.” (Bachelard, 1995, s. 13). Ateş özel ve özgün bir yapıya sahiptir. Hem iyi hem kötü, bir taraftan acı diğer taraftan tatlıdır. Dolayısıyla Bahaettin Karakoç da şiirlerinde ateşi farklı yönleri ile ele almış, şiirler yazmıştır. Bahaettin Karakoç için ateş kimi zaman yok edici özelliğe sahipken kimi zaman ise bir gönül yangınıdır.

Dağda yanan ateş bir avcı ateşi

Bir kararıp bir parlamasından belli
 Üşümüş gibi titriyor ışığı
 Sanki bir yerlere kodluyor yakanın hâlini
 [...]
 Benimse yüreğimi yakan ateş bir aşk ateşi
 Siz yakarı bilmezsiniz, bana belli
 Ne alevim görünür ne dumanım
 Utanırım anlatmaya hâlimi (Karakoç, 2019, s. 335).

Yukarıdaki “Ateş” isimli şiirde şair dağda yanan bir avcı ateşi ile kendisinin yüreğini yakan ateşi simgeler. Ava giden avcılar dağda kaldıkları zaman diliminde ateş yakarlar ve etrafında ısınırlar. Gece vakti ateşin etrafında oturan insanlar, gecenin vermiş olduğu duygusallık ve hüznle karşı karşıya gelirler. Ateşin hareketini titreme ve üşüme eylemine benzeterek etrafında bulunan insanların, ateşi yakanların, duygusal durumunu yansıttığını ifade eder. Bahaettin Karakoç, şiirde ateş ile kendi arasında bir bağ kurar. Yüreğinde oluşan duyguyu ateşe benzetir ve anlam derinliği oluşturur. Şairin yüreğini yakan sevgilidir ve yanan şairdir. Bir nesne yandığında hem alev olur hem de duman olur. Ancak yanan bir yürek ise ne duman olur ne de alev. Bahaettin Karakoç’un şiirlerinde ateş insan-ı kâmil olma yolunda şairi yakan bir simgedir. Ateş geleneksel simge olarak beşeri aşktan ilahi aşka dönüşme evresinde geleneksel bir simge olarak varlığını göstermektedir.

4. Bahaettin Karakoç’un Şiirlerinde Evrensel Simgeler

Evrensel simgeler, farklı toplum ve kültürlerin kabul gördüğü, bunlar arasında köprü işlevi yapan unsurlardır. Bu simgeler insanlığın ortak dilinin ürünleridir.

“İnsanın evrenin bilinci olması evreni anlamlandırma ve anlatmadaki başarısı onun kendi iç evrenini ve tarihsel süreçte yaşadıklarını ortak bir bilinçle şifrelenmesine neden olur. Ortak bir bilincin metinsel düzlemdeki simgesi olarak ortaya konan edebî türler, bu bilincin yeniden okunmasını sağlar. İnsanlığın ortak hafızasının her bireyin bilincinde olması hazır olarak bulunması, evrensel simgelerin her çağda yeniden okunup kavranmasını gerekli kılar.” (Şahin, 2017, s. 419).

Evrensel simgelerin anlam evreni oluşturmaları, ortak bir simge dilinin varlığı, insanları anlatmada yardımcı olur. Evrensel simgeler, bireyin ruhu ve bedeni, ortak hayat anlayışı ve kavrayışı ile alakalıdır. Dolayısı ile bu gibi simgeler insanların ortak mirasıdır denilebilir. Belli bir millete veya bir topluma ait olarak görülmez. Bütün insanlar için ortak bir kabul vardır. Bahaettin Karakoç’un şiirlerinde evrensel simgeler, sıkça görülmektedir. Ortak dilin şiire yansıma halidir. Şair, sadece kendi milletinin değil bütün insanların öyküsünü evrensel simgelerle ortaya koyar. Bahaettin Karakoç’un şiirlerinde “ateş, toprak, güneş, düş, anne, ağaç, sosyal konular, tabiat” gibi simgeler evrensel simgeler olarak görülür;

Evrensel simge başlığı altında ilk olarak incelenecek simge grubu “tabiata dair” simgelerdir. Bahaettin Karakoç’un şiirlerinde tabiat unsurları fazlasıyla yer almaktadır. O yaşadığı coğrafyadan etkilenmiş doğa ile iç içe yaşamış, tabiatın özüne inmiştir. Bununla beraber insanların tabiata düşkünlüğünü, özlemini tüm insanlar çerçevesinde sunmuştur. Dolayısıyla evrensel simge olarak gösterilmektedir. Toplumu ve insanları anlamak için yaşadığı coğrafyaya ve doğaya hâkim olmak gerekir. Nitekim şairlerin de şiirlerini anlamlandırmak için bu bilgilere sahip olunmalıdır;

Mavi karıncalar, sarı sincaplar,
 Sürü sürü geçer samanyolundan.
 Gök ağacı, renk renk çiçekler açar; in
 Yüreğinle tutsan hangi dalından

Her yıldız canlı bir buğday danesi;
Baktıkça yeşerir, tuttukça akar...
Gökleri taşıyan kuşların sesi,
Sönmüş ışıkları yeniden yakar.

Ne var ki yitirmiş merhametini
Yeryüzü, bir kanlı kumaş dokuyor.
Çağ, kızartmış yiyor kendi etini,
Kimse güzelliğe göğe bakmıyor. (Karakoç, 2012, s. 152).

Karakoç'un şiirlerinde tabiat unsurlarına sıkça rastlanır. Bu şiirde de doğanın işleyişi ile insanların değişimleri karşılaştırılmaktadır. Tabiat ve tabiatın içinde barındırdığı varlıklar bütün insanlar için önem arz etmekte ve insanlara huzur vermektedir. Tabiata ve gökyüzüne baktıkça insanda mutluluk ve huzur olur. Kuşların sesi, yıldızların görüntüsü, karıncalar, sincaplar, samanyolunun görüntüsü insanların sönmüş duygularını yeniden yeşertir. Ancak insanlar bu güzelliklerin farkına varmamaya başlamıştır. Çağın getirmiş olduğu durum, insanların tabiattaki güzellikleri görmeye engel olmuştur. İnsanlar merhametini yitirmiş, yeryüzünde olumsuz durumlar süregelmiştir. Bu esnada da insanlar artık güzelliği ve ferahlığı ile bilinen göğe bakmıyordu. Bahaettin Karakoç bütün insanlara yönelik bir serzenişte bulunmuş, tabiatın güzelliğini görmediklerini dile getirmiştir. Dolayısı ile tabiat ve insan arasındaki ilişkiden dolayı evrensellik oluşmuştur.

Tabiatın yanı sıra evrensel simge olarak "toplumsal ve sosyal konulara dair" simgeleri örnek vermek mümkündür. Bahaettin Karakoç şiirlerinde sosyal konulara, düzene, yaşanan zaman ve bulunan toplum çatışmalarına yer verir. Olması gereken ideal düzenle var olan düzeni karşılaştırır yanlışlıkları ifade eder. Şair yaşamı boyunca sosyal düzen ve toplumdan kopmamıştır. Dolayısı ile bu durumları şiirlerinde sıkça görmek mümkündür;

Vakit biraz sabah, biraz da akşam.

[...]

Bir şehrin en büyük parkındayım:

Bir yandan çocuklar, bir yanda yaşlılar

Ya oturmuşlar ya da uzanmışlar

Sanki seslerini yitirmişler de

Hülyâlı gözleriyle konuşuyorlar.

Bir ağaçta bir çift kumru

Ötede bir sürü serçe

Fakirlikle zenginlik iç içe

Hepsinin farkındayım (Karakoç, 2017, s. 295).

Şiirde toplumsal konular zıtlıkların bir araya gelmesiyle anlatılmaktadır. Sabah-akşam, çocuklar-yaşlılar, seslerini yitirmek ve gözlerle konuşmak, fakirlik ve zenginlik gibi ifadeler evrensellik oluşturmaktadır. Sosyal hayatın bir parçası olan bu unsurlar birlikteliği akıllara getirir. Lakin bu birliktelik sadece somut bir görüntüden ibarettir. Şiirde çocuk ve yaşlı insan arasındaki ilişki hayatın doğrusal evrelerini akıllara getirirken hayata yeni atılan bir birey ile deneyimli, yolun sonuna gelen birey arasındaki ilişki okuru düşündürür. Bu, bütün insanlar için böyledir. Bunun yanı sıra toplum içindeki sınıfsal farklılıklar, fakir ve zenginin bir arada yaşaması sosyal hayatın olumlu ve olumsuz getirirlerini gösterir. Böylelikle şair bu konular üzerine evrensel simgeler oluşturur ve bu durumu dile getirir;

Düzen dedikleri düzen bozandı

Doğru kırıldıkça yalan kazandı

Haklı hep horlandı çalan kazandı

Bu kural her çağda mer'i diyerek (Karakoç, 2019, s. 339).

Toplum içerisinde sürekli karşılaşılan bir durum olan düzen, düzeni sağlamak veya düzeni bozan kavramlara Bahaettin Karakoç'un şiirlerinde evrensel simge olarak karşılaştıkça mümkündür. Şair toplumu ilgilendiren konulara kayıtsız kalmaz ve şiirlerinde sıkça yer verir. Bunu bir görev edinir. Şahsi menfaatler doğrultusunda doğrudan uzaklaşma, kendi doğrularını yaratma eğilimi şair için kabul edilemez bir durumdur. Şiirde düzenin bozulduğu, doğruların göz ardı edilip yalanın kazandığı, haklıların horlanıp çalanların kazandığı bir düzen eleştirilir. Ve bu durum genel olarak kabul görmüş geçerli hüküm olarak ifade edilir. Şair burada bütün insanları ele aldığı için evrensellik oluşur.

Bahaettin Karakoç'un şiirlerinde sıkça karşılaşılan ve evrensel simge bağlamında incelenecek bir diğer simge ise "ayna" simgesidir. "Ayna geçmişten bugüne hem hayatın hem de sanatın yansıması ama aynı zamanda derin bir yansıması olarak göze çarpar. Ancak aynaya bakanların bakışı zamana ve kültürlerle göre farklılaşarak derin ayrılıkları da beraberinde getirir." (Orhanoglu, 2021, s. 105). Şair, şiirlerinde aynanın gücünden ve gizinden yararlanarak duygularını aktarır. Aynayı, bütün duyguları içinde barındıran bir nesne olarak düşünmek yanlış olmayacaktır;

Nerkis'in hülyalı bakışlarıdır

Akça kavakları tarayan ışık,

Gümüş aynalarla bölüştüğü sır

Sevgisi, korkusu, yalnızlığıdır;

[...]

Kimseyle bölüşmedi sevgisini,

Bu yürek ki kendi içine kırık. (Karakoç, 2017, s. 32).

Bahaettin Karakoç şiirde Nerkis isimli bireyden yola çıkarak genel bir açıklama yapmıştır. Ayna simgesinin şiirde gümüş bir maddeden yapıldığı belirtilerek ona değer yüklenmiştir. Nerkis'in hülyalı bakışları ayna karşısında birçok duyguyu anlatmaktadır. Aynaya nesne olarak bakıldığında yansıma özelliği farklı şekilde anlamlandırılmaktadır. Dış görüntünün yanı sıra bireyin duygu durumunu da özde gösterir. Nerkis sevgisini, korkusunu, yalnızlığını elindeki gümüş ayna ile paylaşır. Tıpkı Nerkis gibi birçok insan kimseyle paylaşmadığını, sevgisini ve üzüntüsünü ayna karşısında yaşar. Ayna nesnel görüntüyü sunar. Taraf tutmaz. Var olanı gösterir. Nitekim "ışığı ve varlıkların görüntüsünü yansıtmak/iletmek olan "ayna", bu özelliğinden dolayı şiir dilinde fiziksel yansıma ile birlikte ruhsal yansıma ve kişilik yansıması olarak da sıkça kullanılır." (Kanter, 2022, s. 1453). Şiirde de ruhsal yansıma ifade edilir. Birey, kimseyle bölüşmediği sevgisini ayna ile paylaşır. Karakoç, Nerkis'ten yola çıkarak bütün insanları anlattığı için evrensellik niteliği taşır;

Telli- duvaklı bir gelinin

Çarpıtırsa görüntüsünü bu kadar çarpıtır ancak

Yılların, yüzyılların hizmetini vermiş bir ayna.

Kastı yoktur, tozlanmıştır.

İçin için ağlamış, küsmüş, nazlanmıştır (Karakoç, 2017, s. 182).

Şair şiirde ayna simgesini olumsuz olarak göstermektedir. Yansıma özelliğinin çarpıtıldığı, var olan görüntüyü farklı gösterdiği ifade edilmiştir. Telli duvaklı bir gelin, görüntü bakımından oldukça güzeldir. Ancak bu gelinin görüntüsünü, güzelliğini aynanın çarpıtıldığı söylenir. Şiirde aynanın yüzyıllar boyunca hizmet vermesine değinilmesi, birçok yüzün o ayna karşısında olmasını, kendilerine bakmasını akıllara getirir. Ayna yüzyıllar boyunca sabit kalır ancak karşısındaki insanlar değişir. Ayna yüzyıllar boyunca tarihe tanıklık eder. Şiirde bunun yanı sıra aynanın, gelinin görüntüsünü

çarpıtmasının aynanın kasti olmadığı söylenir. Şair, buna sebep olarak ise tozlanmayı, içinin kan ağlamasını, küsmesini ve nazlanmasını gösterir. Şiirde aynanın evrensel yönüne vurgu yapılır. Dolayısı ile aynayı evrensel simge olarak ele almak doğru olacaktır.

Bahaettin Karakoç'un şiirlerinde "su" simgesi de evrensel bir simge görüntüsü düzeyindedir. Su insanlık tarihinin her evresinde önemini korumuştur. Su canlılığı ve yaşamı temsil etmektedir. Yaşamın en önemli kaynağıdır. "Su herhangi bir varlık olmanın ötesinde, kültürel, toplumsal ve bireysel belleğimizde simgesel, metaforik ve imgesel anlamlar kazanır." (Tunç, 2022, s. 476). Nitekim geçmişten bugüne su varlığını hep gösterir. İnsan su ve suyun gerçekliğinden ayrı düşünülemez. Su imgesiyle insan arasında güçlü bir ilişki vardır. "Su her zaman akar, su her zaman düşer, her zaman yatay ölümünde son bulur." (Bachelard, 2006, s. 13). Su yaşam kaynağıdır ve hayat su ile başlar. Dört ana unsurdan biri olan su, Bahaettin Karakoç'un şiirlerinde yaşamın kaynağı, kutsal bir varlık olarak evrensel nitelikte ele alınır;

Su der ki oh dört kitabın sırrıyla sırlanmışım ben

Aşktır med ve cezirlerde memelerimi titreten

Pınarım, ırmağım, gölüm, denizim, yağmurum, karım

Can ışığı olan yerde diri gezer ayaklarım (Karakoç, 2017, s. 147).

Yaşamın en önemli unsuru olan su insanlığın geçmiş ile gelecek arasındaki ontolojik bağı ifade etmektedir. Yaratılan ilk madde olarak bilinen su, mitolojide ve yaratılış destanında yeryüzünde hiçbir şey yokken suyun olduğu söylenmektedir. Bununla birlikte en önemli nokta kutsal kitaplarda suyun önemli bir yere sahip olduğudur. Şiirde de bu noktaya değinilmekte, dört kutsal kitabın sırrıyla sırlandığı dile getirilmektedir. Dört kitaptan olan Kur'an-ı Kerim'de Ra'd Suresi 17. ayette "O, gökten su indirdi" ve Enbiyâ Suresi 30. ayette "Her canlıyı sudan yarattığımızı görmezler mi? denilmiştir. Bu ayetlerden de yola çıkarak her şeyin özünün su olduğu görülmektedir. Kur'an-ı Kerim gibi diğer kutsal kitaplarda da suyun önemine vurgu yapılmaktadır. Bahaettin Karakoç da buradan yola çıkarak suyun evrenselliğine değinir;

Kainat sudan hasıl olmuş derler,

Ve her şey suya muhtaç...

İyi de insanlar neden balık değil,

Balıklar insan?

Balıklar karada boğulur, insanlar suda

"Denize düşen yılana sarılır" derler

Anladım ama geç anladım mânâsını (Karakoç, 2017, s. 344).

Yukarıdaki şiirde kâinatın sudan var olduğu söylenmiş ve devamında her şeyin, bütün varlığın suya muhtaç olduğu ifade edilmiştir. Kâinattaki varlıklar ve tüm canlılar yaşam mücadelesi verirken suya ihtiyaç duyar. Tüm kâinatın su olması ile insanlar ve balıklar arasında bir kıyaslama yapılır. Birey sorgulamaya gider. İyi-kötü, güzel-çirkin, olumlu-olumsuz, güven-güvensizlik gibi zıtlıklar ile ayırt edici bir sorgulama yapılır. Bu durum deniz canlısı balık ve insan arasında simgeleştirilir. Balıklar suda yaşar ve sudan ayrı kaldığı sürede ölür. Şair de buradan yola çıkarak insan ve balık arasında bir bağ kurmak ister. İnsanların neden balık olmadığı veya balıkların neden insan olmadığı dile getirilerek su ve canlı arasında ilişki düşündürülür. Balıklar insanların bulunduğu karada boğulur ve insanlar da balıkların yaşam sürdüğü suda boğulur. Bunun yanı sıra "Denize düşen yılana sarılır" atasözü ile insanların zor durumda muhtaç olma ve bunun sonucunda istenmeyen durumu kabullenme duygusu güven-güvensizlik hissini akıllara getirir. Şair bu hissi ve manayı geç anladığını ifade eder. Nitekim bu duygu bütün insanlar açısından benzerlik gösterir. Su simgesi burada evrensel simge olarak gösterilir.

Sonuç

Bahaettin Karakoç, cumhuriyet dönemi Türk şiirinde önemli bir yere sahiptir. Hiçbir topluluğa ait olmayan şair bireysel olarak şiirlerini yazar ve fikirlerini aktarmak ister. Bunu yaparken de dilin bütün imkânlarını kullanır ve dilin sınırlarını zorlar. O Türkçeye değer veren bir şair olarak dilde var olan eski ve yeni sözcükleri kullanır. Unutulmaya yüz tutmuş kelimeleri tozlu raflarından indirerek yeniden canlandırır. Böylelikle Karakoç, kendine yeni bir şiir evreni oluşturur. Gelenekten kopmaz, Klasik Türk edebiyatından ve Halk edebiyatının mazmunlarından yararlanır. Şiirlerinde bu mazmunlara yer verir. Şair gerek kişiliği gerekse de şiirlerinde gelenekten yararlanır. Onun şiirleri sehl-i mümteni bir tarzıdır. Kolay gibi görünse de şiirlerinin mana değeri ve çağrışım gücü kuvvetlidir. Sosyal ve toplumsal konulara da uzak kalmaz, şiirlerinde sıkça yer verir.

Bahaettin Karakoç'un şiirleri simgesel evren bakımından oldukça zengindir. O bireysel, geleneksel ve evrensel değerleri şiirlerine yansıtırken şahsi ve güçlü bir söylem kullanır. Şair şiirlerinde bunu yaparken alışılmamış bağdaştırmalardan ve çağrışım gücünden yararlanarak kendine şahsi bir şiir evreni ve özgün bir dil oluşturur. Bu oluşturduğu özgün simgeler ise onun şiirlerinin mana değerini artırırken sözcüklere de karakteristik bir özellik kazandırır.

Bahaettin Karakoç'un şiirlerinde bireysel simgeler, onun şahsi dünyasından yola çıkarak şiirlere yansıtılır. Sosyal yaşamı, nesnel dünyayı şahsileştirerek yeniden yapılandıran şair, bireysel yaşamını özgün bir şekilde imgelerle yeniden var eder. Bahaettin Karakoç şiirlerinde “kadın-anne, ölüm, düş, ayna, ışık, yıldız, azık” gibi imgelerle bireysel algının görüntü düzeylerini oluşturur.

Toplumun ortak bilinç ürünü olarak tanımlanan geleneksel imgeleri Bahaettin Karakoç'un şiirlerinde görmek mümkündür. O geleneğine, geçmişine ve tarihe her zaman önem veren bir şairdir. Dolayısıyla geleneğe yönelik göndermelerde bulunur ve imgeler oluşturur. “Ev, ateş, toprak, anne, gül, gece, düş, güz, bahar” gibi kelimeleri geleneksel imgelere dönüştürür. Bu imgeleri toplumun ortak bilinç ürünü olarak ele aldığı için geleneksel simge bağlamında görmek mümkündür.

Bahaettin Karakoç'un şiirlerinde son olarak ise evrensel imgeler varlığını gösterir. Onun şiirlerinde “anasır-ı erbaa” olarak bilinen “toprak, su, ateş ve hava”nın yanında “ güneş, ağaç, tabiat, ayna, sosyal konular” gibi kavramlar evrensel simge olarak kullanılır. Onun şiirlerinde kullandığı bu evrensel imgeler, toplumun ve insanların ortak noktalarını gösteren göstergeler dizgesidir. Bu imgeler insanlığın tarihsel ve ortak bilincini anlamsal bir bütünlük olarak sunar.

Sonuç olarak bu çalışmada Bahaettin Karakoç'un şiirlerinde yer alan “bireysel-kişisel imgeler”, “geleneksel imgeler” ve “evrensel imgeler” incelenmiştir. Şairin şiirlerinden örnekler verilerek bu kavramlar desteklenmiştir. Bahaettin Karakoç'u bilmek, anlamak ve şiirlerinin farkına varmak, onun özüne yönelmekten geçmektedir.

Kaynakça

- Aydın, E. (2003). Bahaettin Karakoç'un şiirlerinde Anadolu coğrafyasına ait izlenimler. *Türk Edebiyatı Aylık Fikir ve Sanat Dergisi*, (357), 32-34.
- Bachelard, G. (1995). *Ateşin tinçözümlemesi*. (2. Basım). Öteki Yayınevi.
- Bachelard, G. (2006). *Su ve düşler*. (O. Kunal, Çev.). Yapı Kredi Yayınları.
- Cansız, S. (2019). Bahaettin Karakoç'un şiirlerinde otobiyografik izler. *Hars Akademi. Uluslararası Hakemli Kültür-Sanat-Mimarlık Dergisi*, (4), 274-307.
- Çetin, M. (2013). *Cumhuriyet dönemi Türk şiirinde gül imgesi*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi.
- Fromm, Erich. (1995). *Masallar rüyalar mitoslar*. (A. Arıtan ve K. Ökten, Çev.). Arıtan Yayınları.
- Gerçek, G. (2023). Sezai Karakoç'un şiirlerinde simge kurgusu ve görüntü düzeyleri. *International Journal of Turkish Academic Studies*, 4 (2), 74-97.
- Çetin, N. (2010). *Şiir çözümleme yöntemleri*. (8. Baskı). Öncü Kitap.

- Kanter, F.M. (2022). Sezai Karakoç'un şiirlerinde ayna imgesi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 11 (4), 1452-1475.
- Karakoç, B. (2012). *Seyran/bütün eserleri 1*. (1. Baskı). Nar Yayınları.
- Karakoç, B. (2017). *Kar Sesi/bütün eserleri 2*. (2. Baskı). Nar Yayınları.
- Karakoç, B. (2016). *Bir çift beyaz kartal/ bütün eserleri 3*. (1. Baskı). Nar Yayınları.
- Karakoç, B. (2019). *Beyaz dilekçe/ bütün eserleri 4*. (2. Baskı). Nar Yayınları.
- Karakoç, B. (2021). *Ihlamlar çiçek açtığı zaman/ bütün eserleri 5*. (2. Baskı). Nar Yayınları.
- Korkmaz, R. (2014). *İkaros'un yeni yüzü Cahit Sıtkı Tarancı*. (2. Baskı). Akçağ Yayınları.
- Narlı, M. (1996). *1950 sonrası Türk şiirinde Bahaettin Karakoç*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi.
- Orhanoğlu, H. (2021). *İmgeler atlası*. (1 Baskı). Ketebe Yayınları
- Sığınır, E. (2024). *Bahaettin Karakoç'un şiirlerinde imge ve görüngü düzeyleri*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Fırat Üniversitesi.
- Şahin, V. (2017). Cenab Şahabeddin'in şiirlerinde simgesel kurgu ve görüntü düzeyleri. *Journal of Turkish Language and Literature*, 3 (2), 182-196.
- Şahin, V. (2017). *Turgut Uyar'ın şiirlerinde ben ve öteki'nin görüntü düzeyleri*. (1. Baskı). Akçağ Yayınları.
- Şahin, V. (2016). Yahya Kemal'in şiirlerinin simge kurgusu ve görüntü düzeyleri. *Journal of Turkish Language and Literature*, 2 (4), 101-116.
- Tunç, G. (2022). Yunus Emre'nin şiirlerinde su metaforu. *Folklor Akademik Dergisi*. 5 (2), 474-482. <https://doi.org/10.55666/folklor.1148352>
- Yılmaz, E.B. (2012). Cengiz Aytmatov'un Toprak Ana romanında toprağın dili. *Acta Turcica Çevrimiçi Tematik Türkoloji Dergisi*, (1), 172-182.

Sorumlu Yazar: Prof. Dr. Veysel ŞAHİN

Çıkar Çatışması ve Finansal Destek: Yazar(lar) çıkar çatışması olmadığını ve finansal destek almadıklarını beyan etmişlerdir.

Étik Beyanı: Yayımlanan makalede araştırma ve yayın etiğine riayet edilmiş; COPE (Committee on Publication Ethics)'nin editör ve yazarlar için yayımlanmış olduğu uluslararası standartlar dikkate alınmıştır.